

AUTOBIOGRAFIJA OSMAN-AGE TEMIŠVARSKOG

Autobiografija Osman-age Temišvarskog, Priredio, preveo s osmanskog turskog i obradio Ekrem Čaušević. – Zagreb: Srednja Europa, 2004. str. 149.

Kada su se na našim prostorima pojavile „Janjičarove uspomene” od Konstantina Mihajlovića iz Ostrovice, koji je nakon pada u ropstvo svoju vojničku službu nastavio u osmanskim elitnim trupama janjičara, potom nakon više godina provedenih u službi Osmanskog carstva pobjegao i u pisanoj formi ostavio trag o svome putu i onome što je vidio za to vrijeme, bilo je to kod nas veliko osvježenje za historiografiju. Preko Konstantina onovremeni zapad je neposrednije upoznao osmansku državu i državnu strukturu iznutra. Viševjekvno konfrontiranje dvaju svijetova, osmanskog (istočnog) i zapadnog (evropskog) proizveo je međutim nebrojene slične sudbine. One su dakako različito završavale, mnoge od njih ostajale nepoznate, nerijetko oni kojima je tako bilo suđeno utapali su se u taj njima, ne tako davno nepoznati i neprijateljski svijet, u njemu ostajali i skončavali svoj život čak i uz gubljenje identiteta. Nažalost, tragova je veoma malo ili pak oni, uz časne izuzetke, nisu izučeni i na njih nije uopće ukazivano. S druge strane rijetki su oni koji su imali sreću da, bijegom, otkupom ili na bilo koji drugi način ostvare svoj životni san, povratak svome zavičaju. Oni kojima je pak to polazilo za rukom bili su skloniji ostavljanju pisanih tragova o svojim sudbinama. No i pored toga ipak rijetka su djela koja ukazuju na te pojave iz kojih se može doznati o njihovim sudbinama. Sa stanovišta zastupljenosti i problematiziranja tih pitanja u historijskoj nauci može se kazati da je, i pored velikog broja sličnih pojava na različitim stranama, to marginalizirani problem. Gradska naselja često su postajala stjecišta i odredišta na kojima su zarobljenici završavali, te su pojedini gradovi

poput Sarajeva, imali veliki broj stanovnika koje je sudbina dovela upravo na takav način i koji su se utapali u nove sredine. Premda taj proces nije bio jednosmjernan, on je u dobroj mjeri ovisio od odnosa snaga na bojnopolju. I pored velikog broja takvih slučajeva, većina tih sudbina ipak je ostala anonimna.

Novija istraživanja ukazuju na veliki broj zarobljenika s osmanskog prostora koji je svoj životni vijek nastavio i okončao na zapadu, dok su rijetki oni kojima je pošlo za rukom da budu oslobođeni. No prava je sreća sresti one koji su svoje sudbine ostavili zabilježene. Jednu od njih svakako predstavlja i Autobiografija Osman-age Temišvarskoga, koja je zapadno evropskoj naučnoj pa i turskoj javnosti poznata već nekoliko decenija. Ona se najzad pojavila i na južnoslavenskom (hrvatskom) govornom području u izvanrednom prijevodu poznatog turkologa Ekrema Čauševića, ranijeg profesora na katedri za turski jezik Filozofskog fakulteta u Sarajevu, danas u Zagrebu, i njena pojava predstavlja stvarno historiografsko osvježenje. Premda po svome volumenu nije obimna, Osman-aga je u svome životopisu podastro zanimljivu priču, karijeru vojnika, posebno zarobljenika, čije ropstvo traje približno od 1687/8 do iza Karlovačkog mira 1699. godine. U toj priči on je ispričao sve svoje uspone i padove. Čudnu sudbinu zarobljenika, koji je uvijek nekako blizu a daleko svoga cilja, koji se uvijek kretao po toj tankoj niti koja ga dijelila od zle kobi do mogućnosti izbora života u dvorovima velikaša pa čak i raskoši bečkog dvora. To nije kazivanje koje ima za cilj ukazati samo na negativne strane zarobljeničkog života, na okrutnosti kroz koje je prolazio nego naprosto govor o onome što ga je pratilo, ne skrivajući i ne prešućujući ni jednog momenta i lijepe trenutke u njegovoj odiseji, čak i sladunjavim izazovima i kušnjama pred kojima se povremeno nalazio, posebno onim na koje ga stavlja mlada djevojka. Taj izazov nije bio planirana zamka, nego naprosto neodoljivi izraz ljubavi, prema ratnom zarobljeniku kojeg je sudbina na službu tu dovela. Za Osman-agu, pak to je više ispit njegove moralnosti, i kušnja pobožnosti.

Uprkos svemu što je pratilo ovog zarobljenika, Osman-aga bez imalo prezira i

pogrde opisuje prostore u kojima je boravio i u kojima je doživljavao i lijepe i loše trenutke. Ni jednog momenta ne propušta ukazati na toplinu i gostoprimstvo na koje je nailazio u nekim mjestima, posebno onim gdje se lahko mogao sporazumijevati na prostorima Hrvatske gdje je čak i zabavljao tamošnje poznanike, laskavim ponudama po austrijskim mjestima. U odnosu na službene hronike koje su konvencionalne, ističu zasluge visoko pozicioniranih službenika, ova hronika daje sliku običnog vojnika u neprijateljskom taboru, koji je često žrtva viših interesa, odbačen, o kojemu nema ko voditi računa. Ova autobiografija vjeran je dokaz da izvan službenih interesa dvaju država koje su u međusobnom ratu i u domenu vojnih pitanja sve funkcionira na strogo utvrđenim principima, u životima običnih ljudi funkcionira sve u znatno boljem redu, gostoprimstvo, ljubaznost, izvanredno razumijevanje. S druge strane ona nas suočava sa čudnim običajima toga vremena, u kojem zarobljenik toliko dugo traga za svojim gospodarem, i luta i tek u tim lutanjima sebe izlaže životnim opasnostima. Nakon svega što je doživio, Osman-agin rizični bijeg uspjeva i on se ponovo uspinje na zavidan položaj tumača u razgraničenju između Osmanskog carstva i Austrije, nakon Karlovačkog mira.

Veoma zanimljiva, prijemčiva za čitanje, pripovijest Hasan-age, kako to prevoditelj konstatuje nalikuje „pustolovnom romanu“. To dakako čitaocu ne dopušta odvajanje od pripovijesti do njenog kraja. Put kroz ovu priču prevoditelj olakšava na više načina, davši pojedinim dijelovima podnaslove, ukazujući na taj način čitaocu dalji smjer događaja koji slijede. Kritički pristup obradi teksta ne ostavlja ni jednog trenutka čitaoca da sam traga za nepoznanicama, ponudivši mu brojna pojašnjenja, jezičke, historijske naravi, imena pojedinaca koji se spominju, toponima, hidronima. Istovremeno, otklanja i jezičke slabosti Osman-age kojemu turski očigledno nije bio maternji jezik. Stoga je djelo podjednako interesantno kako sa stanovišta povijesnih događaja tako i sa stanovišta jezika i to dakako proširuje njegovu upotrebnu vrijednost.

Husić Aladin

NEK IZVORI DUŠE POTEKU

Aziz Nuhić: "Ciklusi duše", BZK Preporod, Konjic, 2005.

Polazeći od nemogućeg, od otkrivanja tajni u srcu, Aziz Nuhić u svojoj zbirci stihova *Ciklusi duše* preispitujući se («zrijući u kušnji») gradi osobenu poetsku sliku svijeta koja je uveliko pomućena spoznajom neljudskosti i čovjekovom sve većom otuđenošću u vremenu («kandži i šapa») u kom živimo. U tom svijetu «žudnji nezasićenih» čovjek je, naprosto, «sluđen smutnjom i šutnjom», ne nalaženjem pravih odgovora i pravog puta. A, da slika bude još tragičnija nadolazeći «Treći milenij» (noseća pjesma) donosi novi «šumski poredak», nove prijetnje i ucjene, nove bijele zastave i crne maske. Pitajući se kuda vodi ljudska civilizacija, zašto pjesnici šute i čemu onda lirika? - Nuhić ostaje dosljedan «I nije pjesnik ko saginje glavu». Ovaj pjesnički iskaz je, ujedno, i stav koji u bitnome određuje ovu zbirku stihova. Dosljedan tome, Nuhić slijedom da «za žestoko vrijeme, treba žestoka riječ» do krajnjih granica satikom, što mu je kao piscu aforizama svojstveno, ogoljava našu stvarnost i time razobličava i svoje duševno stanje. Iako ogorčen na (ne)moralnost svijeta i uz «crne slutnje besane», on je nadasve humanistički angažiran i samodosljedan. Otuda su Nuhićevi stihovi izraženi snagom uvjerenja i tiču se svakoga od nas. Jer, «Planeta zemlja je crvena od krvi.../ Crvena od stida». Zatvaranje očiju, naše ćutanje i prihvatanje onoga što jednostavno nije imanentno istinobolest je današnje civilizacije. Dakako, pjesnik poručuje i upućuje na nemirenje sa time. Nuhić je duboko svjestan tih i takvih problema sa kojima se čovječanstvo suočava, te stihovima inspiriše na naše uključivanje kako «umlje ne bi postalo jednoumlje». Od Boga nam je dato kako ono izvanjsko (priroda) tako i ono unutrašnje (ljudsko), ističe on. Jedinstvo sebe i svijeta koji postoji između toga ne treba potčinjavati «omama i pomamam», niskim